

Koreában az eddig megjelent Petőfi-fordításokon kívül még ez évben szeretnék kiadni a költő válogatott verseit.

UNNEPI DIÁKKÖRI KONFERENCIA

/A felolvasott dolgozatok rövid ismertetése/

BÁCSKAI Mihály: A János vitéz francia fordításai

"A műfordítás az egyik legfurcsább nyelvi csoda... egy idegen nyelv szavaival ugyanazt a hatást akarja kelteni, mint az eredeti... A műfordítás művészi munka, kompromisszumok sorozata, sok kompromisszum legügyesebb megoldása..."

/Kosztolányi: Nyelv és lélek, 519./

Tulzott nemzeti önérzet nélkül is elmondhatjuk, hogy a magyar irodalom jeles alkotói olyan szinten oldottak meg műfordítói feladatokat, ami méltó az eredeti alkotáshoz. Így válhatott Shakespeare, Villon, Goethe vagy Verlaine szinte a magyar irodalom szerves részévé. /Arany, Tóth Árpád stb.../ Mindez nem mondható el megfordítva. Még Petőfiről sem. Igaz az, hogy Petőfi nevét valóban elég sokan ismerik határainkon kívül is, a franciák is. De tudnak-e valóban "petőfiül"? Azaz ismerik-e költészetét, művészetének lényegét?

Az igazság, azt hiszem, az, hogy - még legjobb ismerői is - elsősorban a forradalmár Petőfit tartják számon. Politikai harcait, 48-49-es szerepét általában jobban ismerik költészeténél.

A gondolat megérdemli a mélyebb elemzést. Nem kozmopolitiz-

mus inspirál, amikor az alaposabb vizsgálódás területéül a francia irodalmat választom. Elemzésem tárgya: a János vitéz francia fordításai.

A János vitéz első idegen nyelvű fordítása nem francia, hanem német. Stuttgartban jelent meg 1850-ben: Der Held Jancsi címmel. A fordítás Kertbeny Károly munkája.

Petőfi első francia propagálója egyébként a függetlenségi harcunkkal is rokonszenvező Saint-René Taillandier. Nézőpontja igen érdekes. Petőfi epikus költeményében felfedezi a becsületességnek /honnéteté/ azt a hátterét, amelyet saját nemzete irodalmában fájdalmasan hiányol.

Taillandier: "C'est en voulant sortir de l'atmosphère chargée de miasmes impurs de la littérature française de son temps qu'il se plongea dans l'étude du Héros Jean."

/Nouvelle Revue de Hongrie-1939/.

Taillandier tehát: "Azért merült el a János vitéz tanulmányozásába, mert ki akart kerülni kora francia irodalmának ártalmas miazmákkal teli légköréből." A mosolyogni valóan dalgályos idézetet világítsuk meg néhány lelkes méltatójának gondolataival.

Thalès Bernard: "A dekadensnek, tulfinomultnak tartott francia költészet csak úgy ujulhat meg, ha - mint Petőfi is megmutatta - visszatér a népköltészethez."

Jacques Richard szerint: "Petőfi Sándor eszménykép, az elefántcsonttoronyba menekülő franciák eltörpülnek óriási emberi alakja mellett."

Több - a magyar néppel és forradalmi harcával rokonszenvező - francia irodalmár elsősorban a János vitéz kedvéért tanulta meg nyelvünket.

A méltatók szinte egybehangzóan azt vallják, hogy a nép egyszerű fiának harca az, ami nagy érdeklődésre tarthat számot. A népmesei motívum, az, hogy a főhős elnyeri igazságát, a francia és a magyar nép közös vágyait tükrözi. Ezen felül a népmesei jellegben valami "nemzetek felettit" is látni vélnek. Guy Turbet-Delof szerint a talált gyermek /enfant trouvé/ motívum a francia romantika kedves témái közé tartozik. Való igaz, Lamartine ékes szónoklatokat rögtönzött hivatalos fórumokon a talált gyermek védelmében. Fellelhető a gondolat George Sand: François le Champi /Árva Feri/ c. munkájában is.

"Nincs kizárva, hogy Petőfi Sándor adaptációja zárjon le egy irodalmi és kortárs témát, amelyet akár franciaként is nyilván tarthatunk." /Guy Turbet-Delof: Le Jean le Preux. Paris, 1954. 128. old./

A talált gyermek téma Petőfi féle feldolgozásában két dolog feltétlenül figyelmet érdemel. Ő a témát pszichológiai és társadalmi szemszögből közelíti meg. A megoldás, a "mosolygó optimizmus" nagy érdeme és teljesen egyéni újdonsága előfutárai hátborzongató regényességével szemben. Másrészt ritka mesterségbeli tudással /ami tiszta egyszerűségnek is hat/ termékenyíti meg a talált gyermek könyvizü nemzetközi alapötletét. János vitéz a nemzet és a nép árvája. /Három évvel előzi meg George Sand már említett Árva Ferijét/.

Az 1877-től számított 75 év négy francia nyelvű János vitéz fordítást eredményezett. Eckhardt Sándor teszi fel a kérdést, hogy visszaadható-e egyáltalán a költő sajátos humora, a beszéd tömörsége stb. /Acta litteraria 1957- 282. old./ Általánosan elterjedt vélemény, hogy a francia nyelv és a verselés szigorú és kissé merev belső törvényei nagyobb nehézségek elé állítják a mű-

fordítót, mint a magyar nyelv, amely csodálatosan képes a legkülönbözőbb idegen versformák átültetésére.

A francia János vitéz fordítások sorát Auguste Dozon nyitja meg /1877/. Ő az első francia Petőfi-fordító, aki nem nyersfordítás vagy közvetítő nyelv segítségével dolgozott, hanem a költő kedvéért megtanult magyarul. A prózában fordított elbeszélő költeményben a hangsúly a cselekményre tevődött át, helyenként megmegcsillan az eredeti mű eszmei és erkölcsi értéke is. Ami hiányzik a fordításból: a költői stílus, a ritmus, a rím és az értelem csodálatos összefonódása, szóval maga a költészet.

Az uttörő munka folytatója F. E. Gauthier. /Dozon konzul volt, Gauthier valamivel később budapesti alkonzul/. Ő 1898-ban - a Toldival együtt! - megjelenteti a "Jean le héros" című fordítását is. Az egyetlen fordítás, amelyik megélte a második kiadást is. Budapesten jelent meg 1920-ban. A munka érdeme, hogy megőrzi az eredeti mű négy soros, rimes strófaszerkezetét, de kereszttrimet alkalmaz: "quatrains rimés", rímképlete tehát: abab. A verses fordítás ellenére a keresetten finom francia alexandrin nem adja vissza az eredeti légkört, hangulatot. Eckhardt Sándor idézett művében meglehetősen szigorú véleményt mond erről a műről.

1937-ben George Philippe Dhas "Jean le preux" címmel megjelenteti Gauthier fordításának verses átdolgozását. A kemény bírálat ismét Eckhardt nevéhez fűződik, aki Dhas munkáját "közepes és hanyag" adathalmaznak tartja Gauthier "becsületos" fordításához képest.

A hozzánk legközelebb álló János vitéz fordítás Guy Turbet-Delof munkája. "Le Jean le Preux" címmel 1954-ben jelent meg Párizsban. /Presses Universitaires de France/. A szerző feltétle-

nül megérdemli, hogy egy kicsit többet szóljunk róla. Közel tíz-
éves itteni tartózkodása alatt azért tanult meg magyarul, hogy
minél hivebben fordithasson, fordithassa le a János vitézt. A
kötet rokonszenves bevezetőjében elmondja a szerző, hogy Victor
Bérard jól sikerült Odüsszeia fordításának tapasztalatán okulva
választotta a rintelen alexandrinust. Gyergyai Albert (véleménye
szerint) is ezt tartja a legsikeresebb fordításnak. /Filológiai
Közlöny 1955./

Nézzünk meg összehasonlításként néhány jellegzetes részt a mű-
ből. Az első kérdés, megtalálták-e a nyitó kép táji konkrétitását
és az alaphangnemet. Dozon már itt elárulja magát a hü tartalmi
tolmácsolás keresésével: "Un soleil d'été darde du haut du ciel
ses rayons brûlants sur un berger". Petőfi "tüzesen" módhatáro-
zóját csak szinonim jelentésű verbummal képes körülírni: darder,
/nyilaz, lövell/. A többi fordító is hasonlóképpen jár el, Dhas
és Delof is a darder igét használja, Gauthier a küld, dob, áraszt,
jelentésű envoyer-t. A hangvétel némi franciás intellektualizmus-
tól eltekintve érzékelteti a népiességet. Dhas:

"Sur le jeune berger le soleil embrasé
Fait darder ses rayons, souriant, amusé."

Delof bevezető sorainak értéke az egyszerűség, de hiányzik az
eredeti dallamossága:

"De la voûte du ciel sur le jeune berger
le plein soleil d'été darde ses traits de feu."

Petőfi művében a természet együtt él a hősökkel. Az alkonyat
képe előrevetíti a katasztrófát. Az idilli képet a mostoha meg-
jelenése zavarja meg:

"Az idő eközben haladott sietve,
A patak habjain piroslott az este,
Dult-fult Iluskának gonosz mostohája:
Hol maradt, hol lehet oly soká leánya?"

Gauthier: "Mais pendant tout cela, le temps s'en fuit bien vite,
Des rouges feux du soir on voit l'eau se farder
La méchante marâtre, inquiète, s'irrite:
Où peut être sa fille et si longtemps tarder?"

Delof: "Le jour pendant ce temps décline à vive allure,
l'écume du ruisseau s'empourpre aux feux du soir.
"Que fait Ilouch" se dit la méchante marâtre;
où tarde-t-elle tout?" Elle en bave de rage."

Gauthier fordítása igen pontos, rimei technikásak: vite-s'irrite;
farder-tarder, A helyzet érzelmi-gondolati mélységét azonban nem
tolmácsolja az eredetivel azonos hűfokon. A szöveg felépítése
nem okozott gondot, Dhas hagy ki néhány versszakot, nem tudjuk,
miért. Delof tipográfiai és egyéb gondokra hivatkozva küzd meg
a János vitéz legszebb komplex képével: Iluska és Jancsi bucsu-
jának leírásával. /Most hát Jancsi lelke.../

Dozon: Maintenant, Yantchi, mon âme, s'il faut que tu partes,
quittons nous. Que le bon Dieu accompagne tous tes pas.
Quand tu verras une fleur brisée et jetée au milieu du
chemin, qu'elle te rappelle ta maîtresse flétrie par le
chagrin".

A "Hervadó szeretőd jusson majd eszedbe" franciául nem adható
vissza: a "maîtresse flétrie" azonban "meggyalázott szeretőnek"
is értelmezhető, ezért teszi hozzá Dozon a "par le chagrin" ki-
egészítést /a bánattól, a fájdalom által.../. Jól segítik a rit-
must a 6/6 megosztású tizenkettes sorok Dozonnál és Gauthier-
nél. Delof fordítása erőteljesebb és líraibb lehetne, ha a bonyo-
lult kép terhét igék helyett főnevekre bízna.

Mindegyik fordító élénken reagál Kukorica Jancsi huszárrá
válására, Dozon még naiv etimológiát is gyárt a huszár szóra.
A francia olvasónak és a fordítónak is kedves epizódja a török
kiűzése Franciaországból. Delof egész ideológiai körítést talál

a francia király és a magyar-francia barátság mellé. Ebben az esetben a francia fordítás lendületesebb, szenvedélyesebb az eredetinél. A hatástöbblet egyik nyelvi záloga a hélas! /ó jaj, sajnós/ indulatszó ismétlése.

"Hát szegény leányom, hát édes leányom?
Jajdult föl a király, őtet hol találom?
Elrabolta tőlem törökök vezére...
Aki visszahozza, számíthat kezére."

"Oui, mais ma pauvre fille! hélas, ma chère fille!
Où qu'elle est? crie le roi dans des ruisseaux de pleurs;
le général des Turcs, hélas, me l'a ravie!
Ah! qui me la rend, je lui promets sa main!"

Chrétien de Troyes "Conte de la charrette" c. meséjében Lancelot kiállja a szerelmi próbát, nem ül a halált szimbolizáló kétke-rekü szekérbe. A János vitézben törpe helyett fazekas hajtja a kordét. Érdekes lenne elemezni itt is a motívumok rokonságát és különbségét. Eckhardt Sándor nem fedez fel nyomokat a magyar nép-mesében a franciához hasonló figurákra, de ő is úgy véli, hogy Petőfi költeményének "mesés elemei elhelyezhetők a nyugati folk-lór nagy családjában."

A magyar alföld Petőfi felfedezte poézisét ugyancsak Delof tudja helyenkint visszaadni:

"Mikor a nap fölkel, s a holdat elküldte,
A puszta, mint tenger feküdt körülötte;
A nap fölkelésétől a nap enyésztéig
Egyenes rónaság nyujtózkodott végig."

"Quand le soleil levant fit s'en aller la lune,
la plaine autour de lui était une mer calme;
d'où se lève le jour jusqu'où le jour décline
s'en étirait sans fin la plate immensité."

A művek belső összefüggéseinek vizsgálata mellett érdekes lenne a fordítások sorsával, hatásával való foglalkozás. Vizsgálódásaim ezen a téren csalódást okoztak. A kérdés kiváló ismerője, Illyés Gyula véleményével alátámasztotta sejtésemet: a János vitéz francia fordításainak nemhogy a közönség, hanem a kritika művelői sorában sem volt visszhangja. Ennek alapvető oka, hogy egyik fordító sem volt igazi költő, igazi művész. Csak játszani lehet a gondolattal: mi lett volna, ha egy rangos művész, Baudelaire vagy Rimbaud tehetségű alkotó tolmácsolta volna franciául a János vitézt?

BAKONYI Géza: Néhány megjegyzés Petőfi Olaszország című versével kapcsolatban

Petőfi és az olasz Risorgimento című dolgozatom fontosabb problémáit szeretném röviden ismertetni. Az eredeti cím kettős témát jelzett: egyrészt a magyar-olasz kapcsolatok olyan korszakával foglalkozott, amikor ez a kapcsolat csak mint késői politikai ábránd valósulhatott meg /de hiányával, illetve e hiány bizonyos fokú tudatosításával néhány ponton meghatározóan hatott a következő periodusban/, másrészt erősen Petőfire koncentrált, amennyiben megpróbáltam rámutatni az olasz Risorgimentoval való kapcsolat egyéni jelentkezési lehetőségeire, illetve nem jelentkezésének indokaira és az itt felmerült érdekesebb mozzanatokra, a magyar szabadságharc legnagyobb /és mellesleg Itáliában is ismert és fordított/ költőjénél.

Jelenleg inkább a második részben felmerült problémákról számolnék be, különös tekintettel a 48/49-ben írt versekre - az első rész felhasználásával, de nem részletezésével.

Központba az Olaszország című verset helyezem, mint a jelzett kérdéskör egyetlen versbeli jelentkezését. Ezért is megérdemelné a megkülönböztetett figyelmet: a szakirodalom nagy része nem szán több időt erre a versre, csak egy kurta megállapítást: az "első visszhang" a szicíliai forradalomra. Ez persze tény, ami egyszeri átolvasás után is szembetűnik. Ugyanigy tényként fogadható el az is, amit már az első sor is elárul /"Megunták végre a földöncsuszást"/: Petőfi nem ismerte az olasz függetlenségi mozgalom 48-ának előzményeit, és nem is tudott sokkal többet Olaszországról, mint amit a Pesti Divatlap csevegő hangú itáliai leveleiből meg lehetett tudni. Nem is tudhatott, mivel arra sem volt lehetőség, hogy a két nemzet haladó erői között bármiféle aktív és jelentékeny kapcsolat létrejöhetett volna. Az okok közismertek és érthetőek: a Habsburg-uralkodóház politikája a nemzetiségi kérdésben és a cenzurát illetően. Az utóbbi: Petőfi Olaszország című verse nem jelenhetett meg, ahogy - még sokkal előbb - Leopardi All'Italia-ja sem. A nemzetiségi kérdésre jellemző, hogy a közös magyar-olasz határ ellenére a magyar katonákat vezényelték Olaszországba, mint az attól legtávolabb elhelyezkedő nemzet katonáit.

Ily módon kizárva a közvetlen kapcsolat és megismerés lehetőségét - amit Petőfi esetében személyes okok is akadályoztak - szeretném hangsúlyozni egy másik probléma tisztázásának a fontosságát: nem véletlen az elsőként való reagálás, nem pusztán egyszeri és konkrét az olasz tárgy jelentkezése a versek sorában, azaz meghatározott helye van az életműben.

Az előbb említettem a katonaságot, mint negatív példát, de említhetem ellenkező előjellel is. Koltay-Kastner Jenő mutat rá Leopardi in Ungheriacímű tanulmányában, hogy az Olaszországból

hazatérő katonák élményei, elbeszélései egyfajta szorosabb kapcsolat kialakulásának kezdetét jelezték a már testvérnek érzett két nép között, és kétségtelenül beszélhetünk ebben a korban egy megújuló érdeklődésről Olaszország iránt. Petőfiről is tudjuk, hogy katonáskodásának idején szeretett volna csapatával együtt Olaszországba eljutni, de ez a törekvése, illetve ahogy Sass István írja visszaemlékezéseiben: "Olaszország költői s természeti szépségéhez fűződött álmai" sohasem valósulhattak meg.

A következő évekből, hogy érdeklődött volna továbbra is Olaszország iránt semmi adatunk sincs, egészen 1846-ig. Ebben az évben ugyanis elkezd olaszul tanulni, és tanárának megjegyzéséből tudjuk, hogy foglalkoztak többek között Silvio Pellico fogása történetét leíró könyvével, Leopardi említett versével és olasz népdalokkal is. Ezekből az adatokból semmi esetre sem vonható le az a következtetés, hogy ebben az időben megismerte az olasz Risorgimento irodalmát, de az arról alkotott elképzeléseiről legalább részben képet kapunk. Ugyanez a helyzet az 1850-ben lefoglalt Petőfi-könyvtárról készült leltárban talált olasz kottákkal. Legtöbbjük a Risorgimento elismert zeneszerzőinek az alkotása: Bellini, Donizetti és itt találjuk Verdi Nabuccodonozójának a kottáját is. Tudni ezekről - különösen az utóbbiról, amelynek megírása és bemutatása Olaszországban valóságos forradalmi tett volt - legalább olyan fontos, mint ismerni az anekdotát: Petőfi mind előbbre haladva a francia forradalom történetének olvasásában, sorra cserélte a forradalmárok képeit szobája falán.

1848 évének fontos adatai: januárban az Olaszország megírása, később Naplójának erre vonatkozó bejegyzése március 17-én, áprilisban pedig a katonaság ügyéről írottak.

A felsorolt adatok bizonyíthatják, hogy az Olaszország nem véletlenül az első visszhang a szicíliai forradalom hírére, Petőfi gyors reagálása nem pusztán esetleges. Itt érdemes egy megjegyzés erejéig megállni: annak ellenére, hogy Petőfi semmi konkrét ismeretnek nem volt birtokában az olasz Risorgimentora vonatkozóan, meglepő biztonsággal reagál a történetekre. Ennek egyetlen magyarázata lehet: a vers, de feltehetően az egész olasz kérdéskomplexum mögött Petőfi világszemléletének egyik alapvető gondolatköre, költői-forradalmi magatartásának valamilyen szilárd motivuma áll. Egyik legpontosabb megfogalmazását olvashatjuk Lukács György Ady, a magyar tragédia nagy énekese című tanulmányában. "...ez a korszak volt az, amelyben a demokratikus Magyarország először találkozott a nyugati forradalmi fejlődéssel, amelyben először vált aktív és számottevő szövetségesévé az európai szabadságmozgalmaknak, amelyben tehát először szűnt meg a magyar nép elszigeteltsége és magárahagyottsága a nyugati fejlődésben." Innen, ebből a helyzetből adódik Petőfi egyik célja, beilleszkedni a kialakulóban lévő új, európai demokratikus kulturába. Innen a biztonság, amit kiérezhetünk a vers klasszikus veretű, súlyos formájából, ódai hangvételéből. "A felszabadulás előestéje, a kulturközösségbe való beolvadás perspektívája, a nyomasztó mult biztosra vett összeomlása: innen Petőfi költészetének egyszerű nagyvonalúsága, innen optimizmusának tartalmassága és ereje."

Petőfi Olaszország iránt való érdeklődése mögött meghuzódó gondolatokban is kimutatható egy ilyen irányú változás, ami az Olaszország első versszakában tetten érhető:

"Megunták végre a földöncsuszást,
Egymásután mind talpon termenek,
A sóhajokból égháboru

hetően kötött és változtathatatlan mivoltából következően -
visszasugároz az előző két verssorra, elválasztja azokat a vers-
szakok kezdetétől, és így ezek egy speciális kifejezőeszközzé
válnak. Nagyon jól mutatja ezt, hogy ezek a sorok szinte egy-
másból következnek, bennük fejeződik ki minden versszak közpon-
ti gondolata, magának a versnek is alapvető, meghatározó gondo-
lata:

"Előttünk meghajolt ez óriás,
S ti a törpéknek meghajoltok-e? -"

ezzel mintegy feltételét adva az utolsó gondolatnak:

"A zsarnokság ki fog pusztulni, és
Mégint virító lesz a föld színe -"

Azaz a versben megjelenő, alapvetőnek tűnő gondolat, eszme leg-
feltűnőbb sajátossága tartalomában az erkölcsi hozzáállás, formá-
ban egyfajta romantikusnak tűnő pátosz. Mennyire sajátosága Petőfi
gondolatkörének ez a kettő, könnyen kimutatható a Napló említett
részletével való összevetése során, ahol a szóról-szóra követhető
megegyezéseken túl, kibővül mind tartalmában, mind eszközeiben.

Különben is feltűnő az Olaszország frazeológiájának, képei-
nek állandó ismétlődése, állandó jelenléte más versekben is. Ami
a képeket illeti, az Olaszország "megjelent előttetek Brutusnak
szelleme" motivuma áprilusra a Rákóczi című versben jelenik meg
"Vedd a zászlót, vedd szellemkezedbe" formában. Ennek magyaráza-
ta az, amire Pándi Pál is utal: az Olaszország egy lírai hid el-
ső pillére lenne, ami a francia forradalmon keresztül a magyar
forradalomig vezethetett volna. A terv azért hiúsult meg a gya-
korlatban, mert az idetartozó versek /1848, Kemény szél fuj...,
stb./ nem jelenhettek meg.

Ami a frazeológiát illeti, ennek indoklását már többen meg-

Lett, s láncc helyett most kardok csörgenek,
S halvány narancs helyett a déli fák
Piros vérrózsákkal lesznek tele - "

Az ellentétpárok halmozása egy eseményzerű változáson túl egy szemléleti változásra is utal /akár Európa, akár Petőfi szemléletében/, amit csak megerősít az utolsó két sor ellentétének helyre vonatkozathatósága: a régi és az új Itália-kép szembenállása.

A keresett gondolatkört megtaláltuk. Meg kell még határoz-
nunk összetevőit /legalább részben/ Petőfi szemléletében, és köl-
tészetében való jelentkezésének milyenségét.

Érdekes eredményekre vezet a vers elemzése és helyének meg-
találása az 1848 január - áprilisban írt versek között. Az elem-
zésnél felhasználtam a Napló március 17-i bejegyzését is.

Az Olaszország lényegében keretes vers, első és utolsó vers-
szakának középpontjában a változás áll. De az első versszakban
inkább a változás regisztrálása a lényeges mozzanat, míg az utol-
sóban a változás óhajta, akarása - Magyarországon. A legfonto-
sabb kapocs a két versszak között az időviszonyok síkján mutatha-
tó ki: az első múlt, jelen, jövőidejéhez kapcsolódik az utolsó
mindent uraló jövő ideje.

A keret közti rész kitöltéséhez egy Shakespeare-képet köl-
csönöz Petőfi, mert adatok híján nem tudja mivel kitölteni a for-
mát, folytatni az első versszak tartalmának konkrétságát. Így ke-
rülhet sor arra, hogy az előbb tárgyalt gondolatsor egyik, annak
milyenségét és lényegét mutató összetevője belekerülhetett a vers-
be.

Ennek alátámasztására fel kell hívnom a figyelmet a vers kétso-
ros refrénjének érdekes sajátosságára. Ugyanis a refrén - felte-

adták: Lamannais Paroles című könyvének frazeológiájára vezethető vissza. Ez azért fontos számunkra, mert így újabb bizonyítékunk van arra, hogy Petőfi ez időben írt forradalmi verseinek frazeológiája egy vallásos - erkölcsi forradalom szemlélet hordozója is. Ahogy Petőfi megfogalmazza: "Az utókor mondhatja rólam, hogy rossz poéta voltam, de azt is fogja mondani, hogy szigorú erkölcsű ember valék, ami egy szóval annyi, mint republikánus, mert a republikának nem az a fő jelszava, hogy "le a királlyal!" hanem a tiszta erkölcs!"

A Naplónak április 22-i bejegyzése pedig végképp egyfajta megoldáshoz segíthet minket: ebben a részletben Petőfi reakcióját, véleményét vizsgálhatjuk meg az Olaszországban állomásozó magyar katonasággal kapcsolatban, aminek megoldását - és ez a lényeges - moralizáló történelemfelfogás alapján sürgeti. Moralizáló történelemszemlélete két forrásból táplálkozik. Egyrészt az előbb vázolt vallásos-erkölcsi forradalom szemléletéből, másrészt a Napoleon utáni korszak Európájának romantikus társadalom-átalakító elképzeléseiből: kezdve a szabaddóműves mozgalmon, Mazzini "Ifjú Európa" elképzelésén át egészen a Testvéri Demokraták alapításakor kiadott nyilatkozatig.

Még egy megjegyzés a szakirodalomból: Martinkó András véleménye szerint Petőfi politikai cselekvésében és írásaiban jelen van a romantika "folyton változó, az élet mozgását követő, arra visszaható s hatni is akaró, cselekvő forradalmi romantika".

Petőfi életművében viszonylag kis helyet foglalnak el azok a versek, irások, amelyek valamilyen kapcsolat létezésére utalnak Petőfi és az olasz Risorgimento között. Egy tényszerű valószínű kapcsolat feltételezhető ugyan, de nehezen bizonyítható. Ugyanigy nem tudom kimutatni, hogy az olasz Risorgimento vala-

milyen hatást gyakorolt volna Petőfi életművére. Célom nem is ez volt. Inkább azt a költői magatartást szerettem volna bemutatni (és a mögötte álló szemléletet elemezni), amellyel Petőfi fordult az olasz Risorgimento felé.

FRANK Gábor

Petőfi értékelése a dualizmuskori magyar
szocialista sajtóban

A dolgozat az 1867-1914 közötti időszak szocialista sajtója alapján kísérli meg követni a munkásmozgalom Petőfi-szemléletét, illetve annak fejlődését.

A munkásmozgalom Petőfi értékelése és a mozgalom szervezetségi szintje között kapcsolat mutatható ki. Helyes Petőfi-kép akkor alakult ki, amikor a mozgalmon belül az osztályharcos irányzat játszotta a vezető szerepet az opportunisták ellenében. Ez a kép azonban nem teljes, mindazon eredmény ellenére sem, amelyet a szociáldemokrata elmélet felmutat, mert a forradalmi Petőfit még Szabó Ervin és Pogány József - a legképzettebb teoretikusok - sem értették meg.

A Petőfi-szemlélet változását a következőképpen összegezhettük: kezdetben a szocialista elmélet a költő által megrajzolt szabadságfogalmat a korabeli munkásosztály jogtalanságával /tehát nem-szabadságával/ állítja szembe, kidomborítva azt, hogy Petőfi a szabadság elnyerésének kezdeti lépéseként a politikai jogok kivívását jelölte meg. Magasabb szintűek azok a megemlékezések, cikkek, amelyek már rámutatnak Petőfinek a politikai ellentétek mellett már, az ezek alapját jelentő, gazdasági ellentéteket is megsejtő gondolataira.

Habár a szociáldemokrácia nem látta a különbséget saját internacionalizmusa /proletárinternacionalizmus/ és Petőfi demokratikus nemzetközisége között, de olyan kapcsolatot teremtett a kettő között, amelyet szembe lehetett helyezni az uralkodó osztályok elvakult nacionalizmusával. Így a költő hazafiságát nem az uralkodó, hanem a munkásosztály elméletének megfelelően értékelte.

A téma az átnézett anyag feldolgozásával még nincs kimerítve. Az alapvető megállapításokat pontosítani lehet, új összefüggésekre mutathatunk rá a szakszervezeti kiadványokban, szociáldemokrata röpiratokban található adatokkal.